

Kes on õige monumendimees?

leht.postimees.ee

14.12.2019 00:30

Raul Ranne

Estonia teater

Nagu uudistest võib lugeda, monument president Konstantin Pätsule tuleb, ehkki tema vastuolulise ajaloolise rolli üle ja ümber on palju käratud. Ja küllap vaieldakse edasi pärast sedagi, kui kuju tuleval aastal [Estonia teatri esisel platsil](#) avatud saab.

Tasakaalu mõttes maksab järgmisena mõelda, kuidas tähistada monumendina Jüri Vilmsi rolli vabariigi sünniloos. Seekord inetusse vaidlusse laskumata. Ta ju väärrib seda.

Nagu uudistest võib lugeda, monument president Konstantin Pätsule tuleb, ehkki tema vastuolulise ajaloolise rolli üle ja ümber on palju käratud. Ja küllap vaieldakse edasi pärast sedagi, kui kuju tuleval aastal [Estonia teatri esisel platsil](#) avatud saab.

Tasakaalu mõttes maksab järgmisena mõelda, kuidas tähistada monumendina Jüri Vilmsi rolli vabariigi sünniloos. Seekord inetusse vaidlusse laskumata. Ta ju väärrib seda.

Tundub, et ägedam diskussioon selle üle, kas reformaator Martin Lutheri ausamba taastamine Kumnas on usuleiges Eestis asjakohane või siiski pentsik algatus, seisab veel ees.

Õnneks näikse tuhandete lemmiku Georg Otsa monumendi suhtes olevat rahu majas. See hakkab peagi kaunistama Estonia puiesteed.

Aga kui edasi mõelda – kellele veel? Kes on need riigimehed ja -naised, kultuuriheerosed ja teadusmaailma staarid, kelle siitilmast lahkumist oleme viimase 30 aasta jooksul tunnistanud ja kelle suurust monumendivääriliselt hindame?

Helistan arhitekt Raul Vaiksoole, kes koostas mõne aasta eest meie tähelepanuväärsematest monumentidest terve raamatu.

«Jaan Krossist on ju räägitud,» ütleb ta. «Ja tõesti, miks ei võiks elusuuruses Krossi skulptuur jalutada Harju tänaval nagu Jannseni kuju Pärnus Rüütli tänaval,» arutleb Vaiksoo.

Aga kas näiteks president Lennart Meri väärriks enam kui bareljeef Tallinna lennujaamas ja Nõmme gümnaasiumis? Näiteks 2029. aastaks, mil tähistame tema 100. sünniaastapäeva.

Vaiksoo on nõus, ent küsib seepeale: «Aga kus see võiks või peaks paiknema?»

Meie vestlusse imbub hoopis teine küsimus. Just nimelt see, kus üks või teine monument peaks asuma, et nähtaks ja samas sobiks

keskkonda. «Minu teada on Tartus tehtud kaunis täpne analüüs, kus võiks mõni monument tulevikus paikneda. Ja mis paigas võiks asuda teatud valdkonnas töötanud inimesele püstitatud ausammas. Tallinna kohta pole ma sellisest analüüs kuulnud,» ütleb Vaiksoo. «Meil on siin nii mõnigi suurepärase koht, kuhu võiks sobida uhke monument, liiga kergekäeliselt kinnisvaraarenduse alla avalikus ruumis ära antud.» Jätame selle ülesande Tallinna linnavalitusele.

Jätkame nimedega. Olen mõnda aega mänginud mõttega, et Mati Unt vääriks monumenti. Ja leidnud selles mõttekaaslasid. Öeldakse, et vahel tuleb aega anda, et kultuuritegelane või riigijuht saaks rahva teadvuses tõeliseks suurnimeks laagerduda – või hoopis mööduva välgatusena ununeda. Unt lahkus 2005. aastal, ent on vähemasti minu silmis aina suurem. Nagu ka Juhan Viiding.

Muidugi võib arvata, et kirjaniku monumendiks on tema teosed. Loed mõnd kullafondi kuuluvat teksti ja tunned, kuid looja kasvab su enda mõtetes vägevaks. See toimib. Minu meelest võiks Viidingu mõju ja tähtsus olla tähistatud mõne elegantse skulptuuriga meie linnapildis.

Aga mida arvata monumendist Jaak Joalale? Sellest on ju ka räägitud. Kas vajame tema suuruse ja tähtsuse hindamiseks veel aega? Hästi, võtame selle aja.

Aga Veljo Tormis? Eri Klas? Mikk Mikiver, Jüri Järvet, Eino Baskin... Kõik ju inimesed, kelle suuruses meie kultuuriloos ei kahtle keegi. Kõik nad vääriksid skulptuurina linnapildis jäädvustamist.

Niiviisi mõtet arendades jõuan ühtäkki arvamisele, et kas mitte pole uuema aja Eesti olnud seni liiga kasiin monumentide püstitaja? Äkki oleme liiga kõhklevad oma suurkujude sellisel viisil tunnustamisel? Eriti viimastel aastakümnetel. Vaiksoo ei ole päris nõus. «Oleme keskmised,» rahustab ta ning kummutab mu kahtlemised mõnegi toreda näitega.

Põhiline, ütleb ta, on ikka see, et monument oleks meisterlik ning linnaruumis õigel kohal. Küllap nii on.